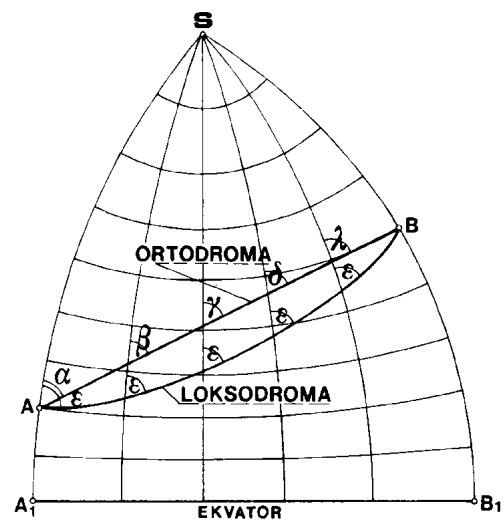

Geodetski nalogi na krogli

- Pri nalogah relativnega določanja položaja se srečamo z dvema posebnima nalogama:
  - določitev položaja druge točke glede na prvo, na osnovi znanih smeri in razdalje (1. geodetska naloga - "direct solution");
  - določitev smeri in razdalje med točkama, če so znane koordinate obeh točk (2. geodetska naloga – "inverse solution").
- Pojem geodetske linije: "Geodetska linija je najkrajša povezava med dvema točkama na poljubni ploskvi".
- Na Zemlji krogli se srečamo s posebnimi linijami:
  - ortodroma,
  - loksodroma.

ORTODROMA IN LOKSODROMA (1)

- Na krogli je geodetska linija krajši lok velikega kroga, ki poteka skozi ti dve točki na površju krogle.
- V navigaciji in geodeziji se geodetska linija na krogli imenuje "ortodroma" (iz grščine "ortos" → pravi "dromos" → pot).
- Na Zemlji-krogli je ortodroma najkrajša pot med dvema točkama.
- Če plujemo po ortodromi moramo neprestano spreminjati kurz plovila.

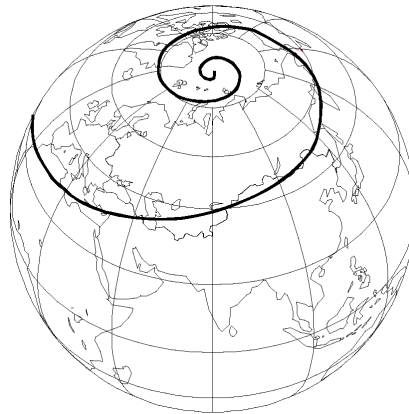
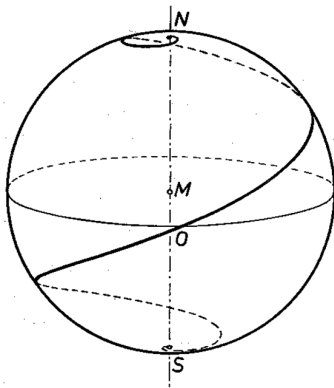
$$\cos D_{AB} = \cos(90^\circ - \phi_B) \cos(90^\circ - \phi_A) + \sin(90^\circ - \phi_B) \sin(90^\circ - \phi_A) \cos \Delta\lambda$$

$$\cos D_{AB} = \sin \phi_B \sin \phi_A + \cos \phi_B \cos \phi_A \cos(\lambda_B - \lambda_A)$$

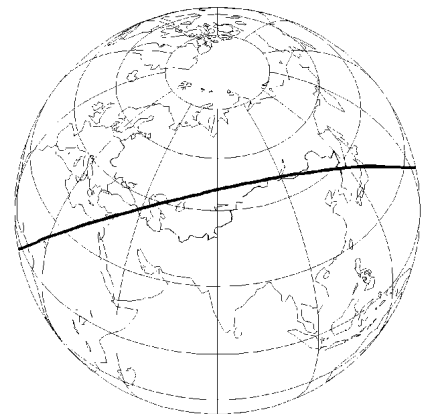
$$L_{AB} = \frac{R_{[km]}(\phi_B - \phi_A)_{[rad]}}{\cos A_{AB}}$$

ORTODROMA IN LOKSODROMA (2)

- "**Loksodroma**" je krivulja na krogli, ki seka vse meridiane pod istim kotom (iz grščine "loksos" → poševen).
- Ladja, ki pluje po loksodromi ima prednost konst. kurza in pomanjkljivost daljše poti. Loksodroma je prostorska krivulja, ki se polu neprestano približuje in ga nikdar ne doseže.
- Na karti v Merkatorjevi projekciji je loksodroma premica!

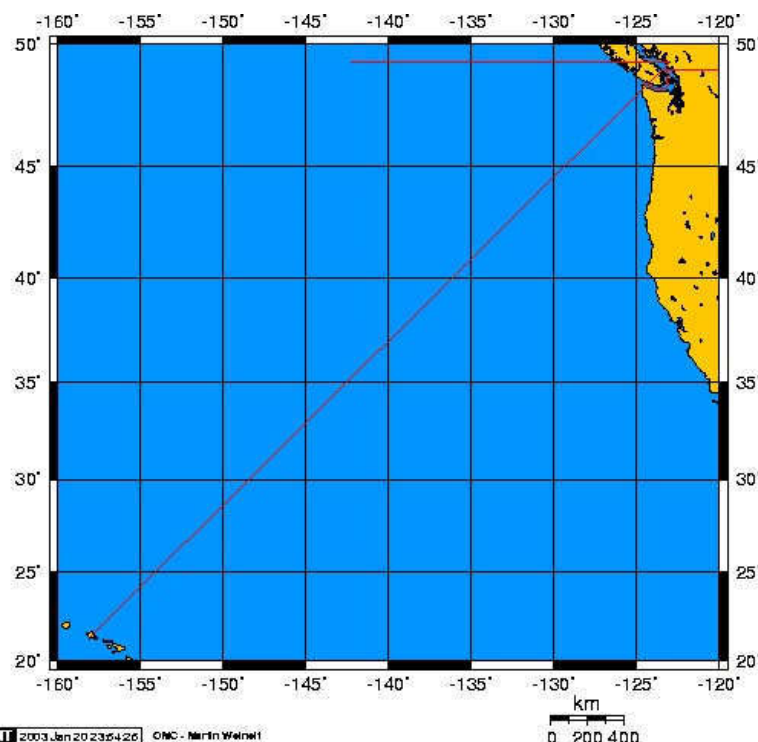
loksodroma

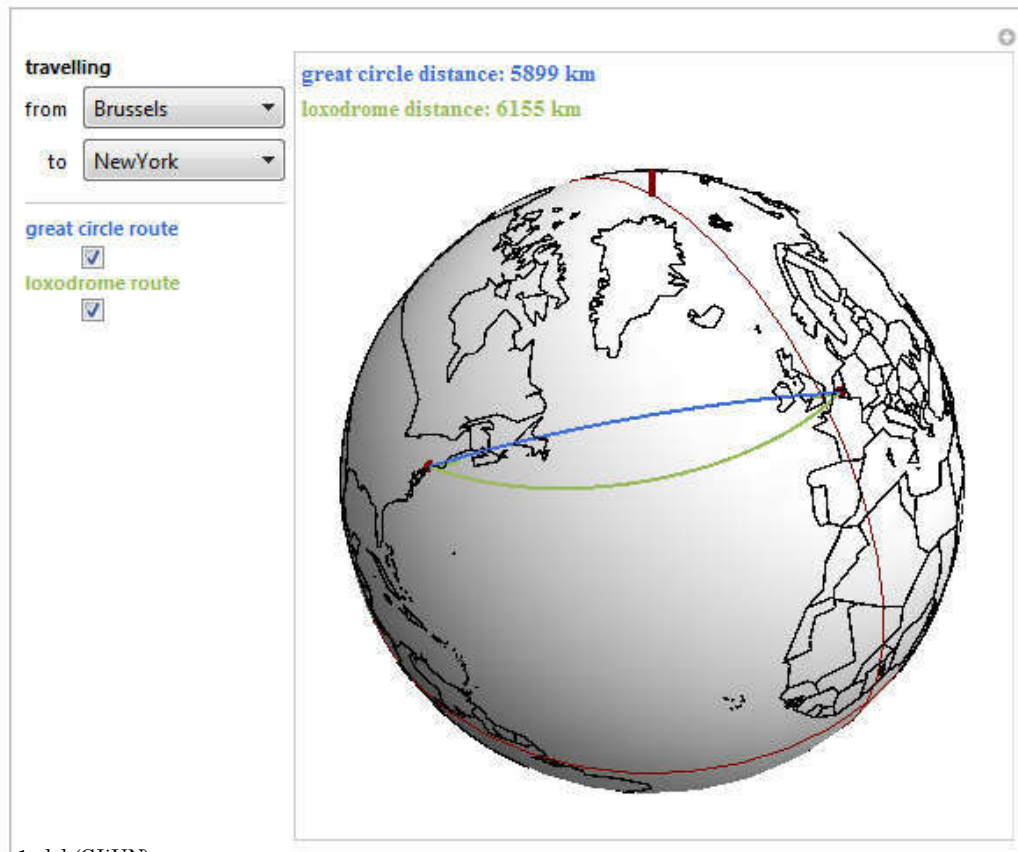
ortodroma

Loksodroma na karti

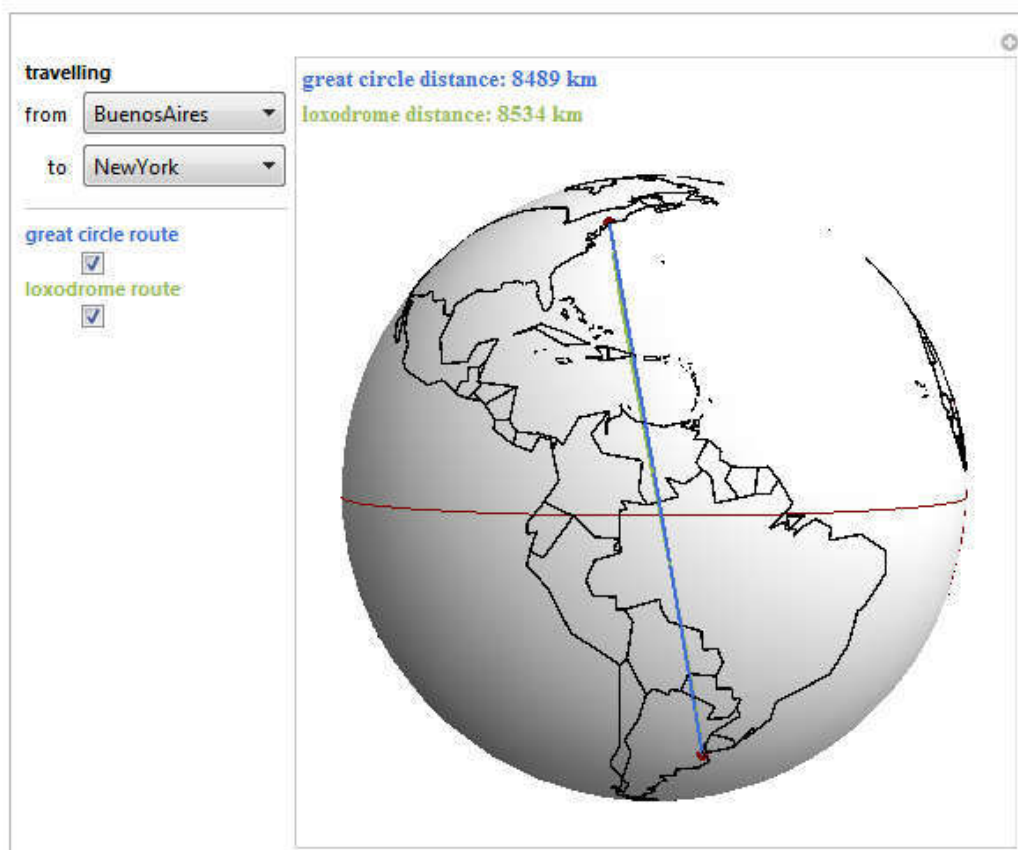
- Na karti v Merkatorjevi projekciji je loksodroma premica!

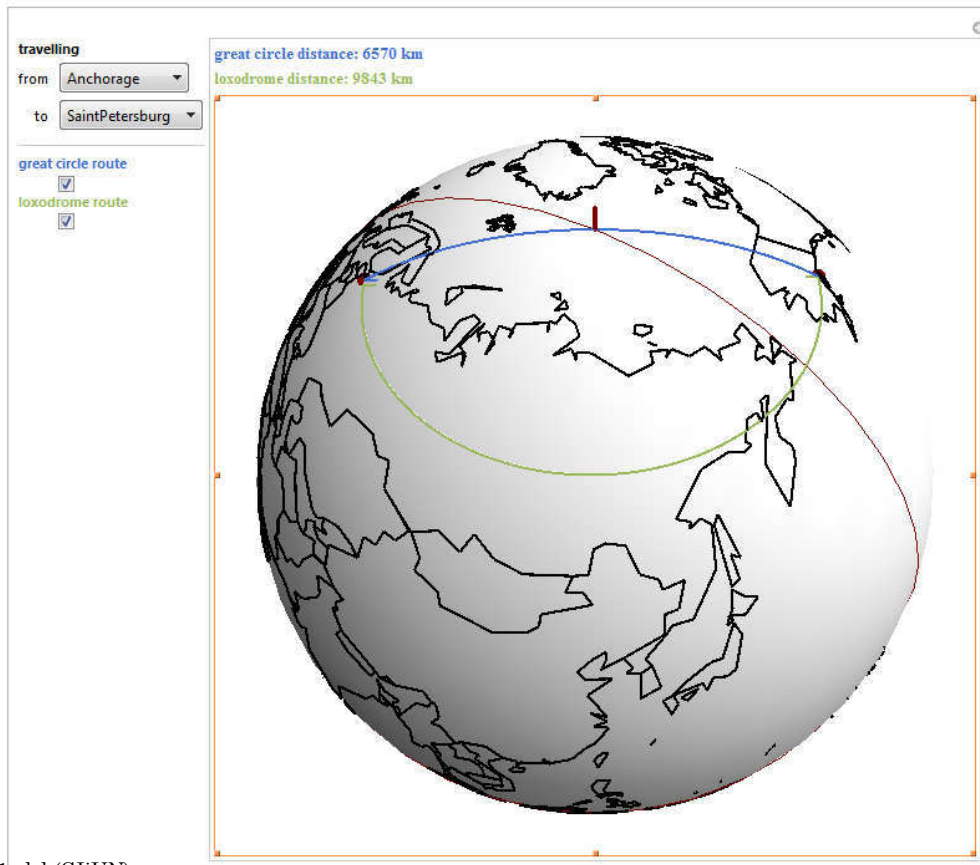
Primerjava ortodrome in loksodrome (E - Z)

Primerjava ortodrome in loksodrome (S - J)

Primerjava ortodrome in loksodrome - pot čez pol

M. Kuhar - Geodezija, 1. del (GIUN)

7

Primerjava v Tržaškem zalivu in širše

Območje	Smer	Dolžina		Δ_{L-O}
		ortodroma	loksodroma	
Tržaški zaliv	Koper - Gradež	30398,090 m	30398,114 m	0,023 m
	Koper - Tržič	32677,072 m	32677,080 m	0,008 m
	Trst - Gradež	29439,090 m	29439,118 m	0,027 m
	Tržič - Savudrija	35184,108 m	35184,108 m	0,000 m
Jadransko morje	Koper - Benetke	110003 m	110006 m	3 m
	Trst - Benetke	114292 m	114294 m	2 m
	Gradež - Dubrovnik	504002 m	504071 m	69 m
svet	Miami - Lizbona	6672 km	6812 km	140 km
	Sydney - San Francisco	11948 km	15742 km	3794 km
	Melbourne - Buenos Aires	11602 km	18271 km	6668 km

M. Kuhar - Geodezija, 1. del (GIUN)

8

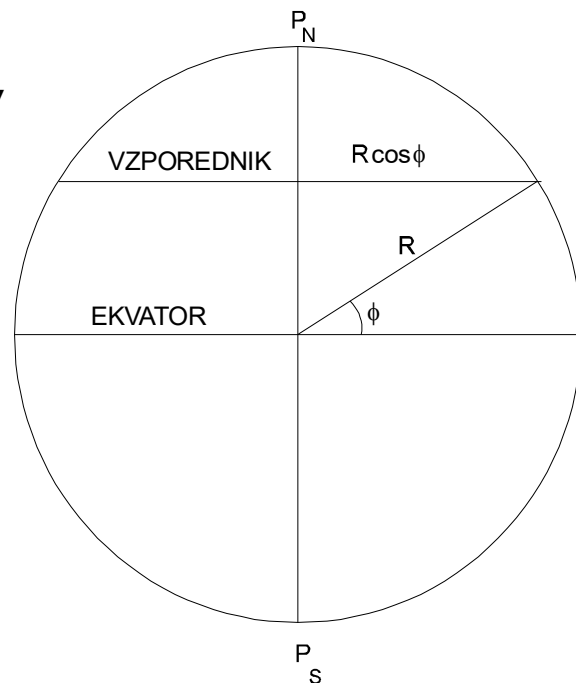
Lok na vzporedniku in meridianu

- Vsi meridiani na Zemlji-krogli imajo enak polmer, ta je enak polmeru krogle. Vsi vzporedniki (ker so mali krogi), imajo manjši polmer. Polmer vzporednika z geografsko širino ϕ lahko enostavno izračunamo iz zveze v pravokotnem trikotniku:

$$R_\phi = R \cos \phi$$

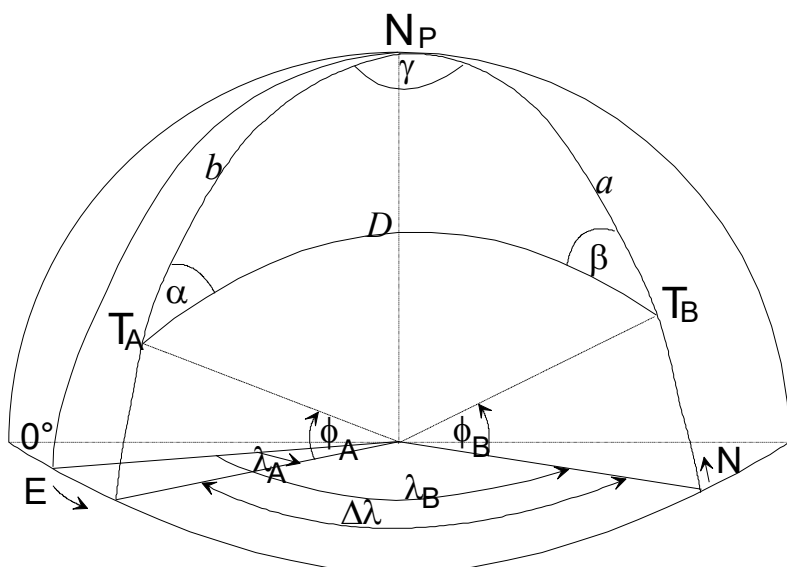
- Obseg vzporednika je potem:

$$O_\phi = 2R_\phi \pi = 2R\pi \cos \phi$$

GEODETSKI NALOGI (po ortodromi) 1

- 1. dano: $T_A (\phi_A, \lambda_A)$, D_{AB} , A_{AB}
neznano: $T_B (\phi_B, \lambda_B)$
- 2. dano: $T_A (\phi_A, \lambda_A)$, $T_B (\phi_B, \lambda_B)$
neznano: D_{AB} , A_{AB} , A_{BA}

navtični sferni trikotnik $N_P T_A T_B$:

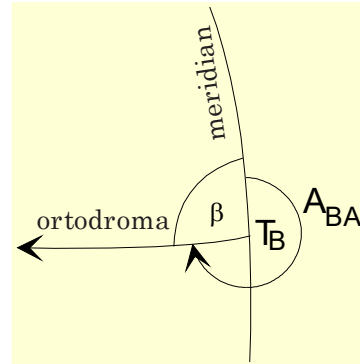
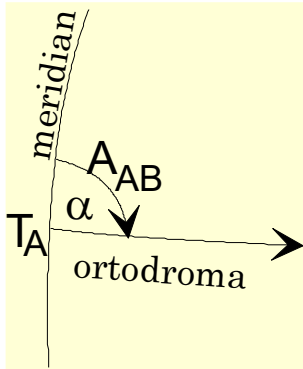
$$a = 90^\circ - \phi_B$$

$$b = 90^\circ - \phi_A$$

$$\gamma = |\lambda_A - \lambda_B| = |\Delta \lambda|$$

GEODETSKI NALOGI (po ortodromi) 2

- AZIMUT je "smerni kot na krogli". Kot med tangentama na krog meridiana in geodetsko krivuljo iz točke T_A v točko T_B .
- Azimut v točki T_A je enak kotu $A_{AB} = \alpha$.
- Azimut v točki T_B je enak $A_{BA} = 360^\circ - \beta$.

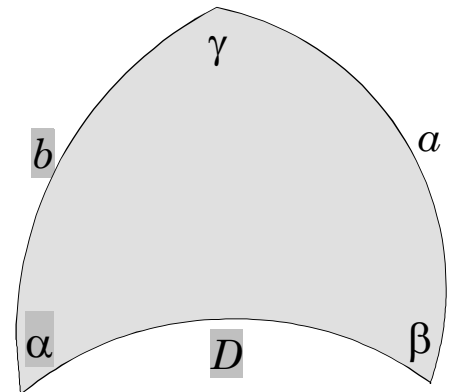
Prva geodetska naloga (1)

- dano: $T_A (\phi_A, \lambda_A)$, D_{AB} , A_{AB} ; neznan: $T_B (\phi_B, \lambda_B)$
- splošni sferni trikotnik III. tip naloge;
- Če je dani azimut v mejah med 0° in 180° , je to notranji kot v navtičnem trikotniku. Potem iskana točka T_B leži vzhodno od točke T_A . V primeru da je dani azimut v mejah med 180° in 360° je to zunanji kot v oglišču. Iskana točka leži zahodno od dane točke.
- Dolžina D_{AB} je podana v [km], potrebna pretvorba v kote:

$$D^\circ = \frac{D_{\text{km}} 180^\circ}{\pi R_{\text{km}}}$$

Stranico a izračunamo po kosinsovem stavku za stranice:

$$\cos a = \cos b \cos D + \sin b \sin D \cos \alpha$$

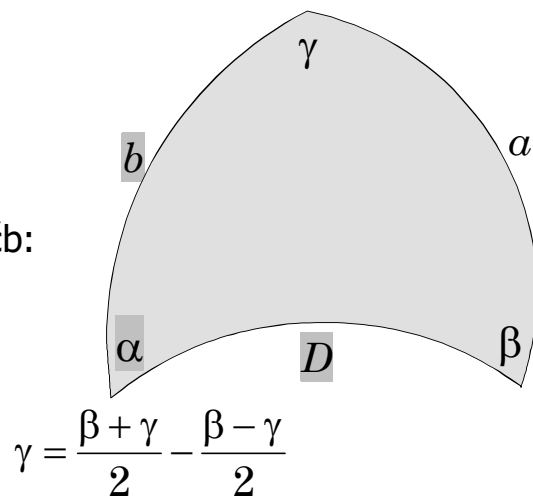

Prva geodetska naloga (2)

- Kota β in γ izračunamo s pomočjo Napierjevih enačb:

$$\tan \frac{\beta + \gamma}{2} = \frac{\cos \frac{b - D}{2}}{\cos \frac{b + D}{2}} \cot \frac{\alpha}{2}$$

$$\tan \frac{\beta - \gamma}{2} = \frac{\sin \frac{b - D}{2}}{\sin \frac{b + D}{2}} \cot \frac{\alpha}{2}$$

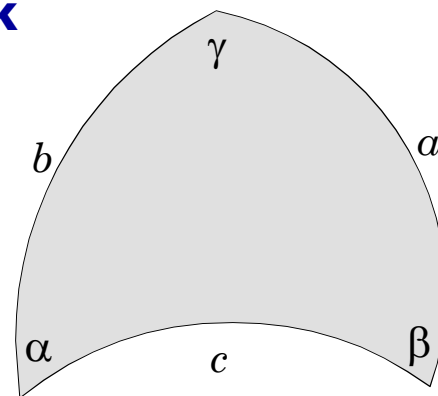
$$\beta = \frac{\beta + \gamma}{2} + \frac{\beta - \gamma}{2}$$

Prva geodetska naloga (3)

- Izračunani elementi navtičnega sfernega trikotnika nam dajo ustrezne geografske koordinate točke T_B .
- $\alpha = 90^\circ - \phi_B \Rightarrow \phi_B = 90^\circ - \alpha$
- $\gamma = \Delta\lambda \quad \lambda_B = \lambda_A \pm \Delta\lambda$
- Pri izbiranju oznak točk (dana, iskana) moramo upoštevati velikost danega azimuta. Oznake si nato ustrezno priredimo. Enako velja za predznak $\pm\Delta\lambda$. Če je dani azimut $A < 180^\circ$, $\Delta\lambda$ prištejemo, če pa je dani azimut $A > 180^\circ$, $\Delta\lambda$ odštejemo.

Kotangensni izrek

- Šest elementov sfernega trikotnika lahko napišemo v cikličnem zaporedju $\alpha\gamma b\alpha c\beta$. Kotangensni izrek veže štiri elemente v trikotniku: dve stranici, kot, ki ga oklepata in eni stranici nasproti ležeči kot; vsi elementi so v zaporedju, na primer $\alpha\gamma b\alpha$, ali $\beta\alpha\gamma b$.

- Na primer za kombinacijo $\beta\alpha\gamma b$ so: notranji kot γ , notranja stranica a , zunanji kot β , ter zunanja stranica b . Potem se kotangensni izrek glasi:

- Kotangens zunanje stranice krat sinus notranje stranice je enak: produktu kosinusa notranje stranice in kosinusa notranjega kota plus produktu kotangensa zunanjega kota in sinusa notranjega kota.**

$$\cot a \sin b = \cos b \cos \gamma + \cot \alpha \sin \gamma$$

$$\cot b \sin c = \cos c \cos \alpha + \cot \beta \sin \alpha$$

$$\cot c \sin b = \cos b \cos \alpha + \cot \gamma \sin \alpha$$

$$\cot a \sin c = \cos c \cos \beta + \cot \alpha \sin \beta$$

$$\rightarrow \cot b \sin a = \cos a \cos \gamma + \cot \beta \sin \gamma$$

$$\cot c \sin a = \cos a \cos \beta + \cot \gamma \sin \beta$$

Prva geodetska naloga – rešitev s pomočjo kotangensnega izreka

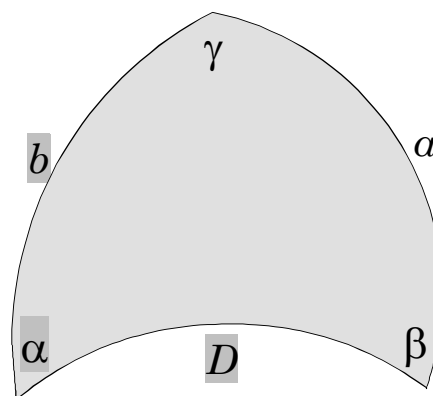
- Razlika je samo v računanju neznanih kotov β in γ .
- Kotangensni izrek za elemente $D\alpha b\gamma$:

$$\cot D \sin b = \cos b \cos \alpha + \cot \gamma \sin \alpha$$

- rešimo kot γ :

$$\cot \gamma \sin \alpha = \cot D \sin b - \cos b \cos \alpha$$

$$\tan \gamma = \frac{\sin \alpha}{\cot D \sin b - \cos b \cos \alpha}$$

- Kotangensni izrek za elemente $b\gamma a\beta$: $\cot b \sin a = \cos a \cos \gamma + \cot \beta \sin \gamma$

- rešimo kot β :

$$\cot \beta \sin \gamma = \cot b \sin a - \cos a \cos \gamma$$

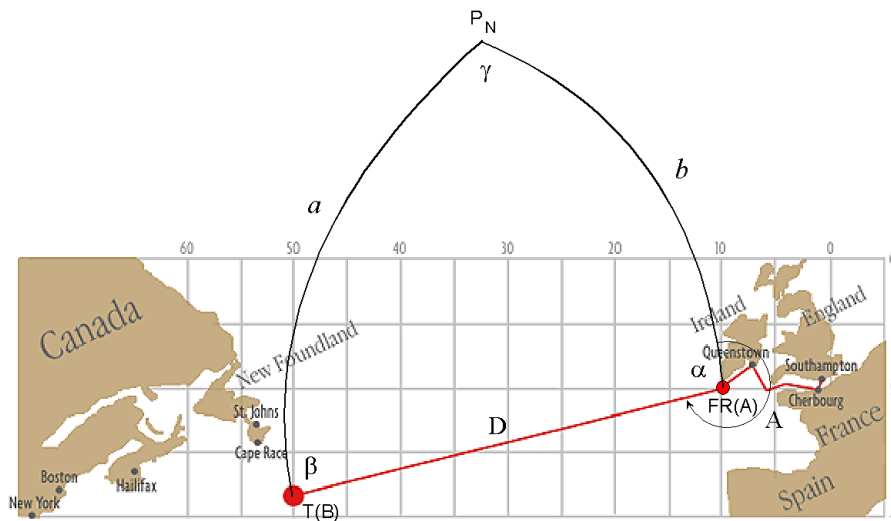
$$\tan \beta = \frac{\sin \gamma}{\cot b \sin a - \cos a \cos \gamma}$$

Primer: ladja Titanic

- Ladja "Titanic" je preplula na svoji poti od zadnje stične točke s celino (svetilnik Fastnet Rock) na Irskem, do kraja, kjer je trčila z ledeno goro skupaj 3 236, 6 km (glej sliko). Če je "Titanic" plul z kurzom $A = 266^\circ 52'$ (na zahod) in so geografske koordinate svetilnika:

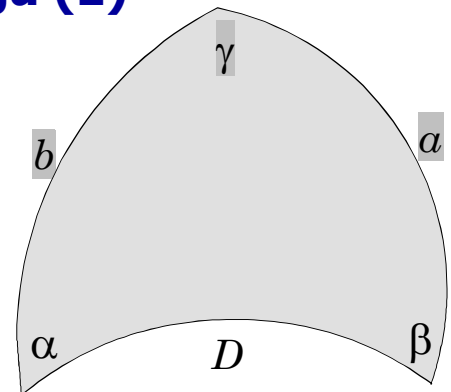
	Geografska širina	Geografska dolžina
Fastnet Rock	N $51^\circ 23' 00''$	W $9^\circ 36' 00''$

- Izračunaj:
- geografske koordinate mesta trka z ledeno goro. Napiši vse enačbe in nariši ustrezno skico (severna zemeljska polobla in navtični sferni trikotnik). Polmer Zemlje-krogle je $R = 6371$ km.

Druga geodetska naloga (1)

- dano: $T_A (\phi_A, \lambda_A)$ in $T_B (\phi_B, \lambda_B)$;
- neznano: D_{AB} , A_{AB} ; A_{BA} ;
- splošni sferni trikotnik III. tip naloge;
- $\gamma = |\Delta\lambda|$

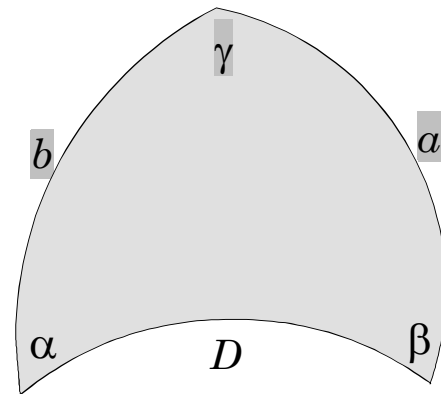
- Razdaljo D izračunamo s pomočjo kosinusovega stavka za stranice:

$$\cos D = \cos a \cos b + \sin a \sin b \cos \gamma$$

- Izračunano razdaljo D_{AB} izrazimo v dolžinskih enotah:

$$D_{\text{km}} = \frac{\pi R_{\text{km}}}{180^\circ} D^\circ$$

Druga geodetska naloga (2)

- Kota α in β dobimo s pomočjo Napierjevih enačb:

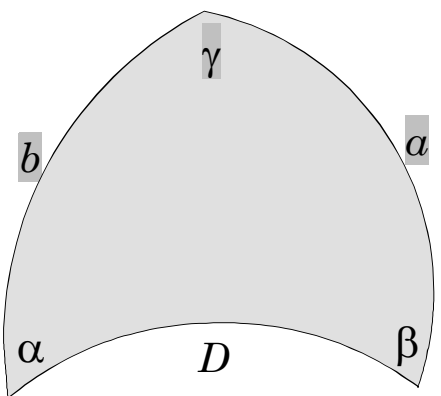
$$\tan \frac{\alpha + \beta}{2} = \frac{\cos \frac{a-b}{2}}{\cos \frac{a+b}{2}} \cot \frac{\gamma}{2} \quad \tan \frac{\alpha - \beta}{2} = \frac{\sin \frac{a-b}{2}}{\sin \frac{a+b}{2}} \cot \frac{\gamma}{2}$$

$$\alpha = \frac{\alpha + \beta}{2} + \frac{\alpha - \beta}{2}$$

$$\beta = \frac{\alpha + \beta}{2} - \frac{\alpha - \beta}{2}$$

- Azimuta sta: $A_{AB} = \alpha$, $A_{BA} = 360^\circ - \beta$

Druga geodetska naloga – rešitev s pomočjo kotangentsnega izreka

- Razlika je samo v računanju neznanih kotov α in β .
- Kotangentsni izrek za elemente $\alpha\gamma b\alpha$:

$$\cot a \sin b = \cos b \cos \gamma + \cot \alpha \sin \gamma$$

izrazimo kot α :

$$\cot \alpha \sin \gamma = \cot a \sin b - \cos b \cos \gamma$$

$$\tan \alpha = \frac{\sin \gamma}{\cot a \sin b - \cos b \cos \gamma}$$

- Kotangentsni izrek za elemente $\beta\alpha\gamma b$: $\cot b \sin a = \cos a \cos \gamma + \cot \beta \sin \gamma$
izrazimo kot β :

$$\sin \gamma \cot \beta = \cot b \sin a - \cos a \cos \gamma$$

$$\tan \beta = \frac{\sin \gamma}{\cot b \sin a - \cos a \cos \gamma}$$

- Ortodromno razdaljo izračunamo prav tako po kosinusnem izreku.